

LİSELERDE MADDE BAĞIMLILIĞI – MEVCUT DURUM VE ÖNERİLERE İLİŞKİN OKUL MÜDÜRLERİ VE ÖĞRETMENLERİN BAKIŞ AÇILARI

*Fatma ÖZMEN**

*Yasemin KUBANÇ***

ÖZET

Toplum içinde bazı kişiler, çeşitli nedenlerden dolayı uyuşturucu kullanmaya itilirler. Bu nedenlerin önemli hale gelmesini ve dikkate alınmasını gerekli kılan husus, uyuşturucu kullanımının kişiler ve kişilerin yakın çevresinde bulunanlar üzerinde bıraktığı yıkıcı ve yok edici etkidir. Bu durum, toplumlar için baş etmek zorunda oldukları bir sorun halini almıştır. Uyuşturucu madde kullanımı bugün tüm dünyada olduğu gibi Türk Eğitim Sistemi içinde de önemli bir sorundur.

Bu araştırmada, eğitim kurumlarında uyuşturucu kullanımına ilişkin mevcut durumun tespit edilmesi amacıyla Elazığ ilinde bulunan liselerde görev yapan okul yöneticileri ve rehber öğretmenleriyle görüşülmüş ve öğrencilerinin uyuşturucu kullanımına ilişkin bakış açıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda yöneticilere ve rehber öğretmenlere 10 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Verilerin analizi ile elde edilen bulgularda uyuşturucuya başlama nedeninin daha çok ailevi nedenlerden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Arkadaş grubu, çevre, medya, diğer etkili görülen unsurlar içerisindedir. Okullarda en çok esrar, eroin ve ecstasy kullanılmakta ve öğrenciler uyuşturucu maddeyi, okul dışında ara sokak satıcılarından, internet kafelerden ve okul içinden temin edebilmektedir. Uyuşturucu kullanımı konusunda kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Çözüm yolları olarak, aile, eğitim ve devlet politikaları önde gelen unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Lise, Okul Müdürü, Öğretmen, Öğrenci

OPINIONS OF SCHOOLMASTER AND TEACHERS ON DRUG ADDICTION – PRESENT SITUATION AND ON ADVICES IN SECONDARY SCHOOLS

ABSTRACT

Some people are pushed to use drug in the society due to various causes. The reason why these causes should be important and paid

* Doç. Dr. Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri ABD, El-mek:ftm_ozmen@yahoo.com

** Arş. Gör. Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği ABD, El-mek: y_kubanc@hotmail.com

attention to is because of the destructive and devastating effect that drug use has on people and on these people's environment. This situation has become a problem for societies to struggle with. Use of drugs is an important problem within Turkish Education System just like throughout the world.

In this research, school principals and guidance counselors who work in a high school in Elazığ was met and determining the opinions on the matter of drug use of students was tried so to determine the present situation regarding drug use in educational establishments. In this context, 10 open ended questions were directed to principals and guidance counselors. In the findings obtained with the analysis of the data it was determined that the reason for the students to start drugs is due to familial problems. Friend group, environment, media and other effective factors are also included. In schools mostly marijuana, heroin and ecstasy are used and students can get their hands on drugs from outside of school, internet cafes and inside of school. No significant difference was found between male and female students regarding drug use. Family, education and state policies stand out as prominent solutions.

Key Words: Drug Addiction, Secondary Education, Schoolmaster, Teacher, Student

Giriş

Madde sözcüğü, tıbbi amaçlar dışında kullanılan ilaçları ve birçok kimyasal içeriği tanımlamak için kullanılmaktadır. Uyuşturucu madde ise, belirli dozlarda alındığı zaman, kişinin sinir sistemi üzerinde etkide bulunarak akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan, birey ve toplum için ekonomik ve sosyal problemler ortaya çıkaran, alışkanlık ve bağımlılık yapan, kanunların, kullanılmasını, bulundurulmasını ve satışını yasakladığı narkotik ve psikotrop sözcükleriyle tanımlanan maddelere denmektedir (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele- KOM, 2003). Dünya Sağlık Örgütü [World Health Organization (WHO)], uyuşturucu bağımlılığı yerine madde bağımlılığı terimini kullanmaktadır (Kılıç, Peker & Çulhalık, 2009; 1-2). Madde bağımlılığı dünyada olduğu gibi ülkemizde de başta gençler arasında olmak üzere herkesi etkileyebilen biyolojik, ruhsal ve sosyal boyutları olan bir toplum sorunudur.

Uyuşturucu maddeler esrar, eroin, kokain gibi reçeteyle verilemeyen yasadışı maddeler olabileceği gibi, amfetaminler, benzodiazepinler ve diğer sedatif-hipnotik ilaçlar gibi yasal düzenlemeler çerçevesinde reçete ile verilebilen ilaçlar ya da yasal denetimlere tabi olmayan veya satışlarında kısmi yasal düzenlemeler olan uçucular uyuşturucu madde olarak kabul edilebilir (Uluğ, 1997; 299-320). Uyuşturucu olarak adlandırılan maddelerin kullanımı belki oransal olarak sigara ve alkol gibi maddelerin kullanımından daha az olsa da bireysel ve toplumsal olarak daha fazla yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir.

Her ülkede değişen oranlarda olmakla beraber, hemen hemen bütün ülkeler uyuşturucudan olumsuz yönde etkilenmektedir. İlk akla gelen sorunlar şiddet ve suç, AİDS (Acquired Immuno Deficiency Syndrome) başta olmak üzere bulaşıcı hastalıklar ve sosyal yapıda meydana gelen çökmedir (Ünüvar, 2009; 3). Madde kullanımı bireyin özgürlüğünü kısıtlayan ve bireyi köleleştiren bir durum olarak görülmektedir (Balseven vd., 2002; 92). Uyuşturucuların zincirleme olarak bağımlıya, aile hayatına, iş hayatına, aile ve ülke ekonomisine telafi edilemez zararları bulunmaktadır. Meclis Araştırma Kurumu Raporu (MAKR, 2008; 7-13), bu sorunun özellikle

Turkish Studies

kentsel nüfusun artışı ve kente gelen gençlere madde kullanımına hayır diyebilecekleri ve onları spor ve kültürel etkinliklere yönlendirecek uygun imkanların sağlanamaması nedeniyle son yıllarda arttığını göstermektedir. Uyuşturucu kullanımı gençlerimizi birçok suçu işlemeye yönlendirmektedir. Okullarda ve okul önlerinde yaşanan suçlar eğitimcileri, velileri, öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Madde kullananların % 75'inin 20 yaşından önce madde kullanmaya başladığı (MAKR, 2008; 13) gerçeği göz önünde tutularak bu çalışmada liseler üzerinde çalışılmıştır.

Amaç

Bu araştırmada, Elazığ il merkezinde, lise öğrencilerinin uyuşturucu madde kullanımına ilişkin mevcut durumunun eğitimcilerin gözüyle ortaya konulması amaçlanmıştır ve aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğrencileri uyuşturucu kullanmaya iten nedenler nelerdir?
- Uyuşturucu kullanan öğrencilerin aile yapısı nasıldır?
- Okul yönetimi ve rehber öğretmenler uyuşturucu kullanan öğrencilerin aileleriyle nasıl iletişim kurmaktadır?
- Okulda uyuşturucu kullanan öğrencilere ilişkin vaka sayısı nedir?
- Uyuşturucu kullanan öğrenciler genellikle hangi tür uyuşturucuları kullanmaktadır?
- Öğrenciler uyuşturucu maddeleri nasıl temin etmektedir?
- Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre uyuşturucu madde kullanım dağılımı nasıldır?
- Öğrenci cinsiyetine göre uyuşturucu madde kullanımını farklılık göstermekte midir?
- Uyuşturucu kullanımının önlenmesinde hangi kurum ve kuruluşlar etkili olabilir?
- Uyuşturucu madde kullanımının önlenmesine ilişkin neler yapılabilir?

Dünyada Uyuşturucu Kullanımı

Birleşmiş Milletler Dünya Suç Bürosu tarafından hazırlanan 2005 Dünya Uyuşturucu Raporunda (UNODC, 2005), uyuşturucu kullananların her yıl % 8 oranında arttığı ifade edilmektedir. Bu artışın büyük oranda esrar tüketiminden kaynaklandığı, sentetik uyuşturucu kullanımında azalma olmakla birlikte, 300 milyar dolardan fazla hacme sahip olan dünya uyuşturucu ticaretinin birçok ülkenin ekonomisinden daha fazla olduğu belirtilmektedir. UNODC (2005) dünyada, 15-64 yaş grubunda, 208 milyon kişinin bir yıl içerisinde en az bir defa madde kullandığını bildirmektedir. Bir başka ifadeyle dünyada 15-64 yaş grubunda yaklaşık olarak her yirmi kişiden biri son bir yılda en az bir defa madde kullandığını ifade etmektedir. Dünyada sorunlu madde kullanımı olarak da ifade edilen, ciddi derecede madde bağımlısı 26 milyon kişi tespit edilmiş olup, bu sayı genel nüfusun % 0,6'sına karşılık gelmektedir. Dünyada madde kullanımı nedeniyle yılda 200.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Amfetamin, metamfetamin ve ecstasy gibi yeni tür sentetik ilaçların kullanımı gelişmiş ülkelerde gerilerken, gelişmekte olan ülkelerde giderek yaygınlaşmaktadır (UNODC, 2009).

KOM 2010 yılında, en çok operasyonun esrar maddesine karşı yapılmış olduğunu ve kişilerin en çok esrar operasyonlarında gözaltına alındığını belirtmektedir

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (ESPAD) ülkelerdeki öğrencilerin üçte birinin esrarı kolaylıkla bulabildiğine işaret etmektedir. 2007 anketine göre

Turkish Studies

erkeklerin % 23'ü, kızların % 17'si yaşamları boyunca en az bir kez yasadışı uyuşturucu denemiştir. Çek Cumhuriyeti'nde öğrencilerin neredeyse yarısında (% 46) bu gibi kullanım rapor edilmekte ve Fransa, Man Adası, Slovakya Cumhuriyeti ile İsviçre'de de nispeten çok sayıda öğrenci (% 33) bunları kullandığını bildirmektedir. Kıbrıs, Norveç ve Romanya'da sadece % 6 civarında öğrenci yasadışı uyuşturucu kullandığını ifade etmektedir. Yasadışı uyuşturucu denemiş olan öğrencilerin büyük çoğunluğu uyuşturucu kullanmaktadır. Öğrencilerin % 19'u tarafından yaşam boyu esrar kullanımı rapor edilmiştir (ESPAD, 2007).

2009 Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA; 11-16) Raporuna göre Avrupa'da esrar kullanımının popülaritesi 1990'larda öylesine artmıştır ki, şu anda tüm Avrupalı yetişkinlerin neredeyse % 25'inin en az bir kez uyuşturucu kullanmış olduğu rapor edilmektedir. Yeni veriler geçen yılın raporunda esrar kullanımında genel bir düşüş yaşandığını ortaya koymaktadır.

Alkol ve Diğer Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Anketi Projesinin sonuçları Doğu Avrupa ülkelerinde kullanım düzeylerinin çoğu ülkede artmaya devam ettiğini göstermektedir. Bununla birlikte, genç kesim arasında azalmakta olduğuna dair işaretler de bulunmaktadır (EMCDDA, 2009).

15-39 yaşındaki Avrupalılar arasındaki tüm ölümlerin % 4'ünden fazlasında, uyuşturucu kaynaklı ölümler sorumludur ve bu ölümlerin yaklaşık % 33'ünde opioidlerin etkili olduğu bulunmuştur. 2007 yılında 650,000 opioid kullanıcısı tespit edilmiştir (EMCDDA, 2009). Avrupa'da hala uyuşturucu kullanımına bağlı en yüksek hastalık ve ölüm oranlarından eroin sorumludur. Bununla birlikte, opioid uyuşturucularına bağlı tedavi taleplerinin sayısı ve oranında artış rapor edilmiştir (EMCDDA, 2009; 11-16).

Avrupa'da gençler arasında çoklu uyuşturucu kullanımı oldukça yaygındır. Birden fazla madde tüketimi akut sorun risklerini artırabilmekte ve yaşamın daha sonraki aşamalarında kronik bir uyuşturucu alışkanlığının habercisi olabilmektedir. Bu durum, uyuşturucu tedavisini güçleştirmekte, şiddet ve suça yönelimlerde artışla ilişkilendirmektedir. En son veriler, öğrenciler arasında aşırı alkol alma ve aşırı uyuşturucu kullanma arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu göstermiştir (KOM, 2009). UNODC 2009 Raporuna göre 2007 yılındaki en büyük eroin yakalamaları İran (16 ton), Türkiye (13 ton) ve Afganistan (5 ton) olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'de Uyuşturucu Kullanımı

Türkiye'de genç nüfusta madde kullanım yaygınlığına yönelik bu güne kadar ülke genelini kapsayan bir araştırma yapılamamıştır. Bazı bölgelerde yapılan çalışmalar bulunmakla beraber düzenli aralıklarla durum tespiti yapılmadığı için kullanım eğilimlerini ve değişimi etkileyen tüm faktörleri değerlendirmek güçtür (Ünlü & Evcin, 2010; 20)

Lise öğrencilerinde madde kullanım yaygınlığı üzerine yapılan ilk çalışma 1991 yılında yapılmıştır. 1500 lise öğrencisine anket çalışması yapılmış ve araştırma sonunda herhangi bir maddeyi hayatında en az bir kez kullanan gençlerin oranı % 2.6, esrar kullanım oranı ise % 0.7 olarak bulunmuştur. Bu anket İstanbul'da dört okulla sınırlı kalmıştır (Özer, 1991; 18-34). İkinci çalışma 1995 yılında İstanbul'da 15 ayrı okulda 2800 öğrenci üzerinden yürütülmüş olan ESPAD çalışmasında herhangi bir maddeyi hayatında en az bir kez kullanan gençlerin oranı % 7, esrar kullanım oranı % 4, uçucu madde kullanım oranı ise % 4, ecstasy kullanımı % 1, sedatif hipnotik % 7 ve eroin kullanım yaygınlığı ise % 1 olarak bulunmuştur (Yazman, 1995, 6). Bu çalışma Avrupa ülkeleriyle birlikte ve aynı yöntemle yapıldığı için uluslararası düzeyde karşılaştırılabilir ilk çalışmadır (Ögel, 2005; 62). Yine 1995 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından 7 ayrı ilde yürütülen bir çalışma daha yapılmıştır. Liselerde yapılan bu çalışmada da yaşam boyu alkol dışı psikoaktif

madde kullanım oranının yaklaşık olarak % 3.5 olduğu tespit edilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı Raporu-MEB, 1995).

1996 yılında ise İstanbul'da 62 okulda 5823 lise 2. sınıf öğrencisi ile yapılan bir diğer çalışmada yaşam boyu esrar kullanım oranı % 4.2, uçuşucu madde kullanım oranı % 4, ecstasy % 0.9, sedatif hipnotik %5 ve eroin kullanım yaygınlığı ise % 0.7 olarak belirlenmiştir (Ögel & Tamar, 1996; 12-23). Aynı yıl Antalya il merkezi lise son sınıf öğrencilerini kapsayan bir ankette bağımlılık yapıcı herhangi bir madde kullanım oranının % 1.4 olduğu tespit edilmiştir (Karakılınc, 1999; 30). Muğla'da lise 1., 2. ve 3. sınıflarda 2900 öğrenciyle yapılan anket çalışmasında sigara ve alkol dışı diğer maddeleri kullananların oranı % 0.3 olarak bulunmuştur (Muğla Uyuşturucu Gözlem Evi-MUGEV, 1997). 1998 yılında 15 ilde 15-17 yaş grubundaki 20000 öğrenci üzerinde yapılan bir diğer çalışmada ise, son bir ay içerisinde ki madde kullanım yaygınlıkları sırasıyla şöyledir: Esrar % 3.5, uçuşucu maddeler % 8.6, sedatif hipnotik % 3.2, eroin % 1.6 (Ögel, Tamar & Evren, 2001; 47-52).

2001 yılında 9 ayrı ilde 12.270 lise öğrencisi (10-12 ve 15-17 yaş grubu) ile yapılan çalışmada madde kullanım oranları, lise öğrencilerinde esrar için % 3, uçuşucu maddeler için % 4.3, eroin için % 2.1, ecstasy için % 1.3 ve kokain içinse % 1.2'dir. Lise çağındaki erkeklerde kızlara göre esrar kullanım riski % 3.7, uçuşucu madde kullanım riski % 1.6, eroin kullanım riski % 4.7, ecstasy kullanım riski % 5.1, kokain kullanım riski ise % 4.6 kat daha fazladır. Lise çağında gelir düzeyi yüksek olanlarda ecstasy kullanım riski % 1.6 kat, durumu düşük olanlara göre daha fazladır. Özel okullarda okuyanlarda devlet okulunda okuyanlara göre esrar kullanım riski % 2.6, uçuşucu madde kullanım riski % 1.8, eroin kullanım riski % 3.2, ecstasy kullanım riski % 4 ve kokain kullanım riski % 3.8 kat daha fazla olduğu görülmüştür (Ögel, Çorapçıoğlu & Sır, 2004; 8).

Ülkemizde madde kullanımının yaygınlığı ile ilgili olarak genel olarak yapılan ilk çalışma ise 2002 yılında kamu sektörü ile Türk Psikologlar Derneği tarafından yapılmıştır. 7681 kişi üzerinde yapılan anket çalışmasında alkol ve sigara dışında kalan bağımlılık yapıcı madde kullanımı % 0,3 (25), en az bir kez madde kullanımı ise % 1,3 (97) olarak belirlenmiştir (Türkiye Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi-TUBİM, 2008; 7).

2003 yılında Birleşmiş Milletler Suç Ofisinin koordine ettiği, altı ilde gerçekleştirilen bir diğer çalışma ESPAD araştırmasıdır. Bu çalışmaya göre, ülkemizde 15-64 yaşları arasındaki genel nüfus içerisinde, afyon türevi madde kullanıcılarının oranı % 0,05, uçuşucu madde kullanıcılarının oranı % 0,06 olarak tahmin edilmektedir (TUBİM, 2007; 22).

2007 yılında Ankara'da okuyan gençlerde madde kullanımı ve özellikleri konusunda yapılan bir çalışmada, 13438 öğrenciye ulaşılmış olup madde kullanımına ilişkin bazı veriler elde edilmiştir. Öğrencilerin % 1,4'ü (188) düzenli olarak, % 1'i (134) deneme düzeyinde madde kullandığını % 97,6'sı (13116) ise hiç madde kullanmadığını belirtmiştir. Madde kullanan öğrencilerin madde kullanım sıklığı incelendiğinde; % 31,1'i (61) her gün, % 26'sı (51) ayda birkaç kez, % 21,4'ü (42) ise yılda birkaç kez madde kullandıklarını belirtmişlerdir. Madde kullanan öğrencilerin % 60,6'sı yalnızca bir madde kullanırken, % 16,5'i üç ya da daha fazla maddeyi birlikte kullandıklarını ifade etmiştir (TUBİM, 2008; 11).

2007 yılında yapılan bir diğer çalışma Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından altmış ilde 261 okulda (130 resmi, 131 özel) yapılmıştır. Bu çalışmada 26009 öğrenciye okulda şiddet olaylarının yanı sıra detaya girilmeden madde kullanımı da sorulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, son üç ay içinde uyuşturucu/uyarıcı madde kullanım oranı % 2,9 olarak tespit edilmiştir (TUBİM, 2010; 21).

2009-2010 öğretim yılında Çanakkale’de 5546 lise öğrencisine yönelik yapılan bir araştırmaya göre ise; yaşam boyu (bir kez bile deneme dahil) esrar kullanımı % 1,4 ve uçuçu kullanımı % 1,2 olarak bulunmuştur (TUBİM, 2010; 17).

Türkiye’de 15-64 yaş grubu nüfusta herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranı % 2,7’dir. Bu oran erkeklerde % 3,1, kadınlarda ise % 2,2’dir. Madde kullanım yaygınlığının genç yetişkinlerde (15-34 yaş grubu), genel nüfusa (15-64 yaş grubu) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Genç yetişkinlerde herhangi bir maddenin yaşam boyu kullanım oranı % 3,0 iken, genel nüfusta bu oranın % 2,7 olduğu görülmektedir. Bu oran 25-34 yaş grubunda % 3,1 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca, dünya ülkelerindeki yaygınlık araştırmaları sonuçları incelendiğinde erkeklerin madde kullanım oranlarının, kadınlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların yaş gruplarına göre yaşam boyu herhangi bir madde kullanım yaygınlıklarına bakıldığında 15-24 yaş gurubunda % 1,6; 25-34 yaş gurubunda % 2,5; 35-44 yaş gurubunda % 2,5; 45-54 yaş gurubunda % 1,6; ve 55-64 yaş gurubunda % 3,1 olduğu görülmektedir. Okullarda esrar kullanım oranı % 0,3 olarak hesaplanmıştır. Dünya’daki ve Avrupa’daki madde kullanım oranları ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki madde kullanım oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, aile ve toplumsal bağların sıkı olmasına, uyuşturucu arzının daha karlı pazarları hedef almasına ve kolluk kuvvetlerinin etkin önleme ve yakalama çalışmalarına bağlanmaktadır (TUBİM, 2012; 152).

2011 yılında ise TUBİM tarafından 2011-2012 öğretim yılında lise 2. sınıflarda eğitim gören toplam 11.812 kişiyi kapsayan bir araştırma yapılmıştır. Öğrencilerde herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranı % 1,5 olarak bulunmuştur. Bu oran erkeklerde % 2,3, kızlarda % 0,7 olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin % 1,1’inin ailesinde tütün ya da alkol dışında başka madde kullanan birisi vardır ve % 87,4’ü anne/baba/kardeşlerden birisidir. Maddeyi ilk kez kullanma yaşı ortancası 14,00’dür. Araştırmanın hedef yaş grubunda madde kullanım oranı % 1,0’dır. Bu oran erkeklerde % 1,5, kızlarda ise % 0,5’tir (TUBİM, 2012; 154).

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, lise öğrencilerinin uyuşturucu kullanımına ilişkin mevcut durumunun eğitimcilerin bakış açısıyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Uyuşturucu kullanan öğrencilere ulaşmanın zorluğu ve uyuşturucu kullanımının yasal olmaması nedeniyle, bu öğrencilerin gizli kalma istekleri de dikkate alınarak, bu çalışmada, öğrenci sorunlarıyla her gün yüz yüze kalan, okul yöneticisi ve rehber öğretmen görüşlerine yer verilmiştir.

Niteliksel bir çalışma olan bu araştırmada denek görüşleri yarı yapılandırılmış sorular eşliğinde, görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşme soruları eğitimcilerin uyuşturucuya ilişkin mevcut durumu çok yönlü ortaya koymalarını sağlamak amacıyla sohbet eşliğinde geçmiş ve görüşler araştırmacılar tarafından yazılarak kaydedilmiştir. Araştırmada, maksimum çeşitlilik sağlamak amacıyla, Elazığ ili merkezindeki beş eğitim bölgesinin her birinden iki devlet okulu olmak üzere, on okul seçilmiştir. Çalışmaya bir de özel okul dahil edilmiştir. Her okuldan bir müdür, bir müdür yardımcısı ve bir rehber öğretmen olmak üzere, 3 kişinin görüşü alınmıştır. Böylece, toplam olarak, 11 okul müdürü, 11 müdür yardımcısı, 11 rehber öğretmen olmak üzere toplam 33 kişinin görüşü alınmıştır.

Bulgularda belirtilen kodlarda konunun kişiye özel olması ve gizlilik ilkesi nedeniyle görüşme yapılan kişiler için harfler kullanılmıştır. Okul müdürleri M1, M2, M3.....M11; müdür yardımcıları Y1, Y2, Y3,.....Y11; rehber öğretmenler ise R1, R2, R3,.....R11 şeklinde kodlanmıştır. Eğitimcilerin sorulara içtenlikle cevap verdikleri görülmüştür.

Veriler betimsel analiz yöntemi aracılığı ile çözümlenmiştir. Öncelikle her bir görüşme sorularından ortaya çıkan ana temalar belirlenmiş; temalar içerisindeki mevcut paralellik ve

Turkish Studies

çelişkiler not edilmiş ve daha sonra tüm görüşme bulguları ilk başta okul müdürleri, müdür yardımcıları ve rehber öğretmenleri kendi aralarında, daha sonra ise eğitimcilerin görüşleri karşılaştırılarak benzerlikler ve zıtlıklar aranmıştır. Bulguların yorumlanmasında olası yönlendirmeleri engellemek için herhangi bir kategoriye yerleştirilmeyen veriler de göz önünde bulundurulmuştur. Tüm görüşme bulguları her soru kendi içinde olacak şekilde tabloda gösterilmiştir. Tablolar her bir eğitimcinin sorulara birden fazla seçenek sunarak cevaplandırmaları göz önünde tutularak hazırlanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada yer alan deneklerin görüşleri çerçevesinde, araştırma sorularına verilen yanıtlar aşağıda verilmektedir.

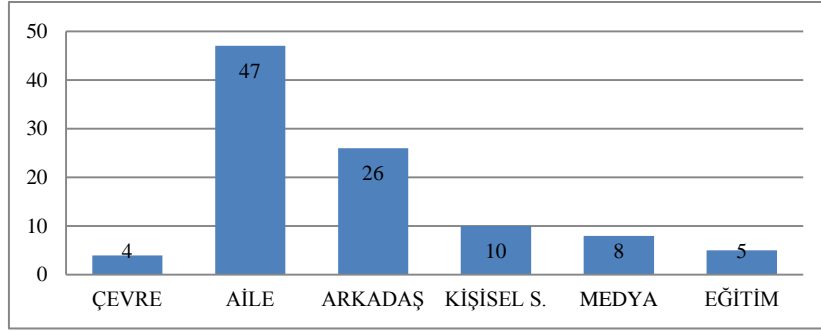
Öğrencileri Uyuşturucu Madde Kullanmaya İten Nedenlere İlişkin Bulgular

Öğrencileri uyuşturucu kullanmaya iten nedenlere ilişkin verilerin dağılımı aşağıda tablo eşliğinde açıklanmaktadır (Tablo 1). Araştırmamıza katılan 8 müdür, 7 müdür yardımcısı ve 4 rehber öğretmen uyuşturucu madde kullanım nedenlere ilişkin soruya aile ilgisizliği derken, 6 müdür, 7 müdür yardımcısı ve 3 rehber öğretmen ailevi problemler demiştir. Eğitimcilerin uyuşturucuya başlamada üzerinde durduğu bir başka konu ise arkadaş etkisidir. 4 rehber öğretmen arkadaş özentisine, 1 müdür yardımcısı ve 4 rehber öğretmende arkadaş baskısına vurgu yapmıştır

Tablo 1. Öğrencileri Uyuşturucu Kullanmaya İten Nedenlere İlişkin Verilerin Dağılımı

ANA TEMA	ÇEVE	AİLE	ARKADAŞ	KİŞİSEL SEBEPLER	MEDYA	EĞİTİM	Toplam		
ALT TEMA	Kötü Çevre	Aile İlgisizliği	Ailevi Problemler	Arkadaş Özentisi	Arkadaş Baskısı	Özguven Eksikliği	Özendirci Yayınlar	Eğitimsizlik	
M	3	8	6	2	0	2	2	0	
Y	0	7	7	8	1	2	1	2	
R	0	4	3	4	4	3	3	2	
TOPLAM	3	19	16	14	5	7	6	4	74

Tablo 1’de verilen toplam tema sayısı göz önüne alınarak, yüzde değerlerine bakıldığında, eğitimcilere göre lise öğrencilerinin uyuşturucu kullanma nedenlerinden ilki aile (% 47), ikincisi arkadaş (% 26), üçüncüsü ise kişisel sebeplerdir (% 10). Medya, eğitim ve çevre temaları fazla dile getirilmemiş olup, % 10’luk dilim içinde kalmıştır (Grafik 1).

Grafik 1. Öğrencileri Uyuşturucu Kullanmaya İten Nedenlere İlişkin Temaların Genel Toplama Göre Yüzde Oranları

Araştırmada yer alan deneklerden bazıları aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

M1 “Anne-baba ilgisizliğinden, anne babaların çocuklarına gerekli sevgi ve şefkati göstermemelerinden kaynaklanmaktadır.”

M2 “Ailede ki problemlerin çocuğa yansımından dolayı çocuğun mutluluğu dışarıda araması.”

M3 “Medya yayınlarının uyuşturucu kullanımını yaptığı yayınlarla özendirilmekte ve ilgi uyandırmakta olduğunu düşünüyorum.”

Y1 “Arkadaş grubu kötü olan çocuklar bu tarz işlere daha çok yoğunlaşmaktadır.”

Y2 “Öğrencideki özgüven eksikliğinden ve kişisel zayıflıktan dolayı kendini ispatlama çabası olarak görüyorum”.

Y3 “Eğitim istendiği düzeyde verilmediği için çocukların bu tarz zararlı maddeler konusunda bilinçsiz olduğunu düşünüyorum”

R1 “Bu tür zararlı maddelerin daha çok arkadaş baskısı ve özentisi sonucunda kullanılmaya başlandığını düşünüyorum”

R2 “Genellikle bu çocukların ailelerinde problem var ve çocuğun uyuşturucu kullanması da bu problemin bir dışa vuruş şekli”

R3 “Eğitim kurumlarında bu konunun zararlarının yeterince işlenmemesi olarak görüyorum”.

TUBİM 2012 Uyuşturucu Madde Raporuna göre, uyuşturucu kullanan çocukların % 1,1’inin ailesinde uyuşturucu kullanan vardır ve uyuşturucu kullananların % 87,4’ü anne, baba ve kardeşlerden birisidir. Yine TUBİM Madde Kullanım Risk Analizi Raporu 2008 değerlendirmesi sonuçlarına göre uyuşturucu kullanımının sebepleri merak, arkadaş baskısı, kişisel meseleler ve aile olarak gösterilmektedir. Bu raporda aile dördüncü sırada yer alırken bu araştırmamızda eğitimciler aileyi uyuşturucu kullanımının ilk nedeni olarak görmekte-dirler. Her iki çalışmada da arkadaş uyuşturucu kullanımında ikinci faktör olarak görülürken, kişisel meseleler üçüncü sırada yer almaktadır.

AMATEM’in (Alkol ve Madde Bağımlılar Araştırma Tedavi Merkezi) 2008 yılında yapmış olduğu çalışmada esrar ve eroinin en çok Diyarbakır’da kullanıldığını, bunun nedeninin ise çok çocukluk ve ekonomik yoksunluk olduğu ifade edilmiştir. Bu sonuçlar uyuşturucu kullanma nedenlerinin daha çok çok çocukluk nedeniyle aile ilgisizliği ve ekonomik yoksunluk nedeniyle

yaşanan ailevi problemler gösterilmektedir. Bu sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü (CTEGM) tarafından yürütülen bir çalışmada, daha önce uyuşturucu ticareti yapan kişilerin uyuşturucu ticareti yapma nedenleri incelenmiştir. 562 kişi soruyu yanıtlamazken, soruyu yanıtlayanların % 28'i arkadaş etkisi, % 19 kolay para kazanma, % 17 uyuşturucu madde temin etmek, % 5 sevgili etkisi, % 3'ü aile etkisi, % 1'i suç örgütlerine mali kaynak sağlamak, % 14'ü diğer nedenlerle uyuşturucu ticareti yaptığını ifade etmiştir (EMCDDA, 2009). Burada arkadaş etkisi ilk sırada yer alırken, aile etkisi beşinci sırada gelmektedir.

Whitney (akt. EMCDDA, 2009) “madde kullanımı ve suçluluğun” aileden kaynaklanan herhangi bir olumsuz durumla (ailede şiddete maruz kalma, geçimsizlik vs.) anlamlı bir ilişki içerisinde olmadığını tespit etmiştir. Bunun aksine “arkadaş faktörünün suç davranışında önemli yeri olduğu” gençlerin suç işleyen arkadaş çevresi ile uyumlu davranış gösterdiği ve suça karıştıkları tespit edilmiştir. Bu da gençlerde madde kullanımının daha çok çevresel faktörlerden kaynaklandığını ve özellikle arkadaş çevresinin önemli bir neden olduğunu göstermektedir. Bu çalışma ise araştırma sonucuyla kısmen paralellik göstermektedir.

ÇEMATEM'in (Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi) 2004 yılında yapmış olduğu araştırmada gençlerin uyuşturucuyu daha çok eğlence amaçlı aldıkları ifade edilmiştir (KOM, 2010). Bu sonuç araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermemektedir.

Uyuşturucu Kullanan Öğrencilerin Aile Yapısına İlişkin Bulgular

Deneklerin, uyuşturucu kullanan çocukların ailelerini nasıl tanımlarsınız sorusuna yönetici ve öğretmenlerin verdiği yanıtlar (Tablo 2) incelendiğinde okul müdürlerinin, müdür yardımcılarının ve rehber öğretmenlerinin bu aileleri çoğunlukla fakir ve eğitimsiz olarak tanımladıkları görülmektedir. Bunun yanında 2 müdür, 3 müdür yardımcısı ve 1 rehber öğretmen bu ailelerin çocuklarına şiddet uyguladıklarını ve 2 müdür, 2 müdür yardımcısı ve 1 rehber öğretmen de bu ailelerin göçle geldiklerini ifade etmişlerdir. Okul müdürlerinin üzerinde durduğu diğer husus ise, az da olsa, bu ailelerin çocuklarına karşı güven duymadıklarıdır. Bu tanımlamalara ek olarak 1 rehber öğretmen bu aileleri çok çocuklu olarak tanımlamıştır.

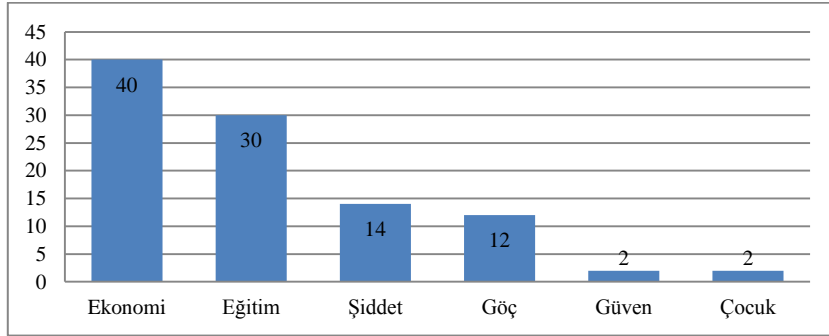
Tablo 2. Eğitimcilerin Uyuşturucu Kullanan Çocukların Ailelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

ANA TEMA	EKONOMİ		EĞİTİM		ŞİDDET	GÖÇ	GÜVEN	ÇOCUK	Toplam
ALT TEMA	Fakir	Zengin	Eğitimsiz	Eğitilmiş	Şiddete Başvuran	Göçle Gelen	Güven Duymayan	Çok Çocuklu	
M	4	1	3	0	2	2	1	0	
Y	6	1	4	2	3	2	0	0	
R	4	1	3	1	1	1	0	1	
TOPLAM	14	3	10	3	6	5	1	1	43

Tablo 2'de verilen toplam tema sayısı göz önüne alınarak hazırlanan Grafik 2'de ki yüzde değerlerine bakıldığında, eğitimcilerin bu ailelerin daha çok ekonomik (% 40) ve eğitimsel (% 30)

Turkish Studies

yönüne vurgu yaptıkları görülmektedir. En az vurgu yapılan temalar ise güven ve çocuk (% 2) temalarıdır.

Grafik 2. Uyuşturucu Kullanan Çocukların Aile Yapısına İlişkin Temaların Genel Toplama Göre Yüzde Oranları

Örneklem grubundaki katılımcıların bazıları aşağıdaki düşüncelerini dile getirmiştir:

M1 “Eğitim ve ekonomik olarak düşük ve cezalandırma yöntemi olarak daha çok şiddete başvuran ailelerden geliyor bu çocuklar”

M4 “Eğitim seviyesi düşük ve daha çok kırsal kesimden göçle gelen aileler bu insanlar”.

M5 “Bu ailelerin eğitimsiz ve çocuklarına hiçbir konuda güven duymayan ve desteklemeyen kişiler olduğunu söyleyebilirim”.

Y1 “Bu aileler sürekli şiddet ortamında büyümüşler ve şiddeti çözüm yolu olarak öğrenmiş aileler ve genellikle eğitim durumları ile ekonomik durumları kötü”

Y4 “Bu çocukların aileleri eğitimsiz ve fakir, geçim sıkıntısı derdine düşüp çocuklarıyla çok fazla ilgilenemiyorlar, dolayısıyla çocuğun bu tarz zararlı alışkanlıkları kullanması kaçınılmaz oluyor”.

Y5 “Bu aileler genellikle toplumun alt grubundan gelen eğitim seviyesi düşük ve şiddeti çocuklarını terbiye etmekte en doğru yol olarak gören bir aile yapısına sahip”.

R5 “Bu aileler çok çocuklu, çocuk sayısı fazla olduğu için kontrol etmekte ve ilgilenmekte zorlanıyorlar”.

AMATEM’in 2008 raporuna göre uyuşturucu kullanan çocukların % 6’sı sokakta, % 94’ü aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Diyarbakır gibi illerde yaygınlığın nedeni göç, sosyo-ekonomik yoksunluk ve çok çocukluluk olduğu ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalara göre cuma ve cumartesi günü çocuklarının nerede olduğunu bilmeyen ailelerin çocuklarında bağımlılık oranı daha yüksektir. Bir başka araştırmaya göre yetkililer, özellikle uyuşturucu kullanan her 10 çocuk ve gençten 9’u düşük ve orta gelirli ailelerde geldiğine dikkat çekmektedirler. Bu sonuçlar eğitimcilerimizin düşünceleriyle paralellik göstermektedir.

Yine TUBİM’in (2008; 8) raporunda ailelerin % 38,3’ünün (3195) geliri asgari ücretin altında, % 43,4’ünün (3930) asgari ücret sınırında ve % 18,3’ünün (1522) ise asgari ücret üzerinde gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Anne ve babaların eğitim durumları incelendiğinde; annelerin % 13,2’sinin (1759) üniversite mezunu, % 19,6’sının (2906) lise mezunu, % 12,6’sının (1678) ortaokul mezunu, % 44,6’sının (5938) ise beş yıllık ilköğretim mezunu, % 4,7’sinin (619) okur yazar olduğu ve % 5,3’ünün (700) okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir. Babaların ise %

25'inin (3295) üniversite mezunu, % 26,7'sinin (3519) lise mezunu, % 19,9'unun (2619) ortaokul mezunu, % 25,6'sının (3375) beş yıllık ilkökul mezunu, % 2,1'nin (272) okur yazar olduğu ve % 0,7'sinin (89) okuma yazması olmadığı tespit edilmiştir. Anne ve babaların çalışma durumları incelendiğinde; öğrencilerin % 77'si (10227) annelerinin çalışmadığını bildirilirken, % 9,5'i annelerinin (1261) memur, % 2,7'si (357) işçi, % 3,2'si (423) serbest meslek, % 5,2'si (688) ise annelerinin emekli olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin % 26,9'u (3513) babalarının memur, % 19,1'i (2490) işçi, % 32,3'ü (4213) serbest meslek, 13,7'si (1786) ise babalarının emekli olduğunu bildirmiştir.

2007 yılında AMATEM'de tedavi gören hastalardan 1493 kişi işsiz, 797 kişi düzenli bir işe sahip, 92 kişi öğrenci, 38 kişi ekonomik durumu kötü olan, 66 bilinmeyen kişidir (Esen & Göl, 2008; 25). 2004 Uyuşturucu ve Gençlik Raporunda uyuşturucu suçundan yakalanan kişilerin % 63'ünün gelir düzeyi 500 TL'nin altındadır. Ögel (2005) yapmış olduğu çalışmada eskiden uyuşturucuya özel okullarda ve ekonomik durumu iyi olan ailelerde rastladıklarını ama şimdi özellikle fakir kesimlerde, yarı kentsel alanda daha fazla uyuşturucu kullanımına rastladıklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

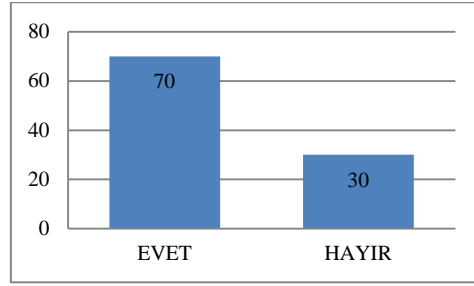
Okul-Aile İletişimine Yönelik Bulgular

Tablo 3'de görüldüğü gibi 'Uyuşturucu kullanan ailelerin tümüyle iletişime geçebiliyor musunuz?' sorusuna 7 müdür, 9 müdür yardımcısı ve 7 rehber öğretmen evet derken, 4 müdür, 2 müdür yardımcısı ve 4 rehber öğretmen hayır cevabını vermiştir.

Tablo 3. Okul Aile İletişimine Yönelik Verilerin Dağılımı

	EVET		HAYIR	
	Ulaşabiliyoruz	Ulaşamıyoruz	Ulaşabiliyoruz	Ulaşamıyoruz
M	7	4		
Y	9	2		
R	7	4		
TOPLAM	23	10		

Ailelerle iletişim kurabilme veya kuramama durumu çerçevesinde, genel toplam puanlar dikkate alınarak hesaplanan yüzde değerleri, okul yönetici ve öğretmenlerinin uyuşturucu kullanan lise öğrencilerinin aileleriyle iletişime geçmekte zorlanmadıklarını (% 70) göstermektedir (Grafik 3). Bununla birlikte, % 30 oranında iletişim kurulamadığı gerçeği de göz ardı edilecek bir durum değildir.

Grafik 3. Okul Aile İletişimine Yönelik Temaların Genel Toplama Göre Yüzde Oranları

Deneklerin, uyuşturucu kullanan öğrencilerin aileleriyle iletişim kurulması konusundaki görüşlerinden bazıları şöyledir:

M1 “Kitle iletişim araçlarının çok yaygın olduğu günümüzde velilere ulaşamama diye bir problem olamaz, velilerimize ulaşmakta bir problem hiç yaşamadık”

M6 “İstediğimiz gibi olmuyor, bazen çeşitli engellerle karşılaşabiliyoruz”

M9 “Hepsine ulaşıyoruz, telefonlarla ulaşamasa dahi evlerine gidiyoruz”

Y5 “Öğrencilerimize ulaşmakta bir problem yaşamıyoruz çünkü haftalık 10 veliye ev ziyaretleri gerçekleştiriyoruz”

Y7 “Bazen öğrenci engeliyle karşılaşabiliyoruz, öğrenci ailesiyle görüşmemizi istemediği durumlarda bunu engelleyebiliyor”

R2 “Ulaşamadığımız oluyor velilerin telefonları ve adresleri değişiyor ve bizi bu değişikliklerden haberdar etmiyorlar”

Uyuşturucu Kullanan Öğrencilerin Sayısına İlişkin Bulgular

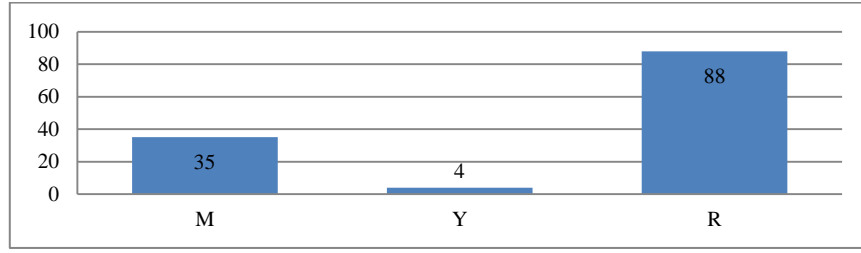
“Bu yıl içerisinde okulunuzda hiç uyuşturucu olayına rastladınız mı?” sorusuna deneklerden 17’si (7 okul müdürü, 4 müdür yardımcısı ve 6 rehber öğretmen) okullarında uyuşturucu olayları ile karşılaştıklarını; 16’sı (4 okul müdürü, 7 müdür yardımcısı ve 5 rehber öğretmen) ise karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. Okullarda Uyuşturucu Vakasına Rastlanması Durumuna İlişkin Denek Görüşlerinin Dağılımı

	Uyuşturucu Vakası Var	Uyuşturucu Vakası Yok	Toplam
M	7	4	
Y	4	7	
R	6	5	
TOPLAM	17	16	33

Okullarında uyuşturucu olayına rastladıklarını söyleyen okul yönetici ve rehber öğretmenlerine kaç olaya rastladıkları sorulduğunda, okul müdürleri 35, müdür yardımcıları 4, rehber öğretmenler ise 88 vakaya rastladıklarını ifade etmişlerdir (Grafik 4).

Turkish Studies

Grafik 4. Eğitimciler Göre Okullarda Gerçekleşen Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Vaka Sayısı

Okullarda gerçekleşen vaka sayısına ilişkin okul müdürü, müdür yardımcısı ve rehber öğretmenlerinin vermiş olduğu rakamların birbiriyle uyuşmadığı görülmektedir. Örneğin A okulunda görev yapan okul müdürü (M9) “sadece 1 vakaya rastladıklarını” söylerken, müdür yardımcısı (Y3) “2 vakaya rastladıklarını” ifade etmektedir. Okulun rehber öğretmeni (R5) ise “30 vakaya” rastladıklarını söylemektedir. Bir başka okulu ele alacak olursak okul müdürü (A4) “20 vakaya rastladıklarını” söylerken, müdür yardımcısı (Y4) ve okulun rehber öğretmeni (R7) “Hiç vakaya rastlamadıklarını” ifade etmektedir. Bu durum bazı eğitimcilerin okullarındaki uyuşturucu olaylarını gizlemeye çalıştıklarını veya okullarındaki olaylarla ve öğrencilerle yeterince ilgilenmediklerini göstermektedir.

Okul idareci ve öğretmenlerinin verdiği sayı (127) yaklaşık olarak bu liselerde eğitim gören öğrencilerin 0,76’sına denk gelmektedir.

Tercih Edilen Uyuşturucu Türüne Yönelik Bulgular

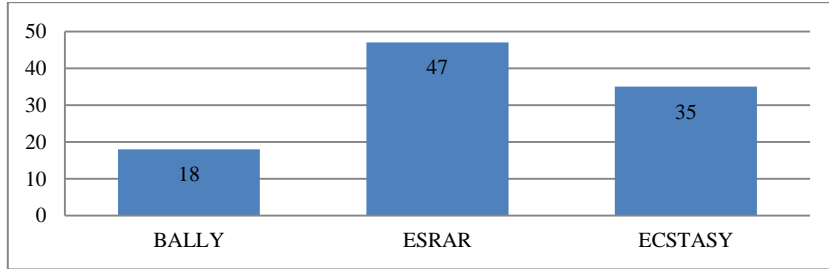
Okul yönetici ve öğretmenlerinin görüşlerine göre Elazığ’daki liselerde üç tür maddenin yaygın olduğu söylenebilir (Tablo 5). 3 müdür lise öğrencilerinin uyuşturucu maddelerden en çok esrarı tercih ettiğini ifade ederken, 2 müdür bally, 2 müdür de ecstasy haplarının kullanıldığını söylemiştir. Okullarında uyuşturucu vakasına rastlayan 4 müdür yardımcısından 2’si lise öğrencilerinin daha çok ecstasy hap kullandıklarını, 6 rehber öğretmenden 4’ü ise daha çok esrarın kullanıldığını ifade etmişlerdir.

Tablo 5. Öğrencilerin Tercih Ettikleri Uyuşturucu Maddeye İlişkin Verilerin Dağılımı

Madde Adı	Bally	Esrar	Ecstasy	
Kullanım Şekli	Koklama	Sigaraya Sarılarak	Hap (Yutarak)	Toplam
M	2	3	2	
Y	1	1	2	
R	0	4	2	
TOPLAM	3	8	6	17

Denek görüşlerine göre (Grafik 5) liselerde % 47 oranında esrar, % 35 oranında ecstasy ve % 18 oranında bally kullanımı görülmektedir. Araştırmamıza katılan okul yöneticilerimizden birisi (A9) okulunda en çok “bally” kullanıldığını bunun nedeni olarak da kolay temin edilmesini göstermektedir. Diğer bir yönetici (A8) okulunda en çok “esrara” rastladığını, sigara kullanan

çocukların esrar kullanmakta zorluk çekmediğini belirtmektedir. Bir müdür yardımcısı ise (Y9) diğer uyuşturuculara göre daha kolay temin edilmesi açısından en çok “ecstasy” kullanımına rastladıklarını belirtmektedir.

Grafik 5. Öğrencilerin En Yaygın Kullandığı Uyuşturucu Maddelere İlişkin Temaların Genel Toplama Göre Yüzde Oranları

TUBİM’in 2008 yılı değerlendirmesinde bağımlılık oluşturan maddeler içerisinde en sık kullanılan esrar % 83, eroin % 9 ve ecstasy % 4 olarak belirtilmiştir. Araştırmada kullanım şekline göre madde kullanıcılarının % 65’inin yutmak suretiyle, % 23’ünün ağız yoluyla, % 4’ünün sigaraya sarmak suretiyle % 4’ünün burundan % 1’inin ise enjeksiyon yoluyla maddeyi kullandıkları tespit edilmiştir.

CTEGM 2008 raporunda cezaevinde kalan 2524 kişinin kullandıkları madde türleri incelendiğinde % 53’ü esrar, % 19 hap, % 13 kokain, % 9 eroin ve % 6 diğer maddeleri kullandıkları görülmektedir. Katılımcıların ilk kez kullandıkları madde türleri ise; % 85 oranında esrar, % 5 oranında eroin, % 4 oranında hap, % 2 oranında kokain ve % 6 oranında diğer maddelerdir. Yukarıda bahsi geçen çalışma sonuçları incelendiği zaman, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en çok kullanılan yasa dışı maddenin esrar olduğu görülmektedir. Esrarın gerek temin, gerekse kullanım kolaylığının, diğer yasa dışı uyuşturuculara göre daha yaygın olmasında etkili olduğu ifade edilmektedir. Bu sonuçlar araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Okullarda, Öğrencilerin Uyuşturucu Maddeleri Nereden Temin Ettiklerine Yönelik Bulgular

Okullarında uyuşturucu vakasına rastlayan deneklerin, öğrencilerin bu maddeleri nereden elde ettiklerine yönelik soruya verdikleri yanıtlar aşağıda görülmektedir (Tablo 6).

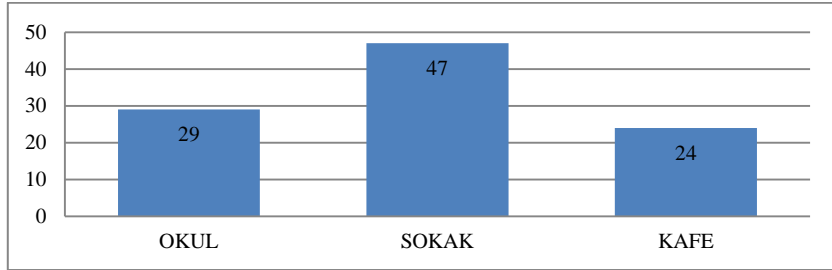
Tablo 6. Uyuşturucu Maddenin Nereden Temin Edildiğine Yönelik Verilerin Dağılımı

	OKUL	SOKAK	KAFE	Toplam
M	3	2	2	
Y	1	2	1	
R	1	4	1	
TOPLAM	5	8	4	17

3 okul müdürü, 1 müdür yardımcısı ve 1 rehber öğretmen, bu maddelerin daha çok okul içindeki kişilerden elde edildiğini söylerken, 2 müdür ve 2 müdür yardımcısı ile 4 rehber öğretmen bu maddelerin daha çok ara sokak satıcılarından elde edildiğini iddia etmektedir. 2 müdür, 1 müdür yardımcısı ve 1 rehber öğretmen ise uyuşturucu maddelerin elde edildiği yerlerin başında internet kafelerin geldiğine işaret etmektedirler. Lise öğrencilerinin uyuşturucu maddeyi nasıl veya nereden

Turkish Studies

temin ettiğine yönelik genel toplam temelinde yüzde değerlerine bakıldığında, öğrencilerin bu maddeleri % 47 oranında sokaktan, % 24 oranında kafelerden ve % 29 oranında ise okul içinden temin ettikleri anlaşılmaktadır (Grafik 6).

Grafik 6. Uyuşturucu Maddenin Nereden Temin Edildiğine Yönelik Temaların Genel Toplam İçindeki Yüzde Oranları

Öğrencilerin bu maddeleri nereden temin ettiğine ilişkin soruya okul yönetici ve rehber öğretmenlerinden bazılarının yanıtı aşağıdaki şekildedir.

M3 “Öğrencilerimiz bu maddeleri okul dışında vakit geçirdikleri kafelerden elde ediyorlar”

Y7 “Okul içindeki arkadaşlarından ve sokak satıcılarından elde ediyorlar”

R1 “Öğrencilerimiz bu maddeleri okulun çevresindeki ara sokaklardan elde ediyorlar, biz okul içinde görevliyiz dış çevremizi çok fazla kontrol edemiyoruz.”

TUBİM’in 2008 yılı verilerine göre madde kullanıcıları maddeyi ilk sırada yabancılardan, ikinci sırada arkadaşlarından elde etmektedirler. Katılımcıların maddeyi temin yolu incelendiğinde ilk sırada % 42 ile yabancı şahıslar, sonrasında % 38 ile arkadaş, % 9 ile diğer, % 7 ile bireysel üretim, % 1’lik oranla ailesi, akrabası ve sevgilisi gelmektedir. Madde kullanımının % 39’u terk edilmiş yerlerde, % 40’ı evde (kendi, arkadaş, akraba), % 5’i eğlence yerlerinde geçmektedir. Eğitimci görüşlerine göre de öğrenciler bu maddeleri ara sokak ve kafelerdeki tanımadıkları insanlardan elde etmektedirler. Bu sonuç araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir.

Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Uyuşturucu Madde Kullanımına İlişkin Bulgular

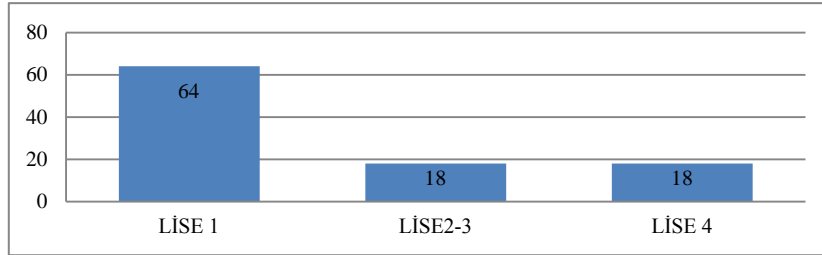
Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre uyuşturucu kullanımına ilişkin denek görüşleri incelendiğinde (Tablo 7), 4 müdür, 3 müdür yardımcısı ve 4 rehber öğretmen birinci sınıfta uyuşturucu kullanımının başladığını belirtmektedirler. Lise 2 ve lise 3. sınıflarda kullanım oranı nispeten daha azdır.

Tablo 7. Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Verilerin Dağılımı

	LİSE 1	LİSE 2 –LİSE 3 ARA SINIF	LİSE 4	Toplam
M	4	1	1	
Y	3	1	0	
R	4	1	2	
TOPLAM	11	3	3	17

Turkish Studies

Genel toplam içindeki yüzde değerlerine bakıldığında, öğrencilerin uyuşturucu kullanımı lise 1. sınıfta % 64 gibi bir orana ulaşmaktadır. Diğer sınıflarda ise % 18 düzeyinde görülmektedir. Okul idareci ve rehber öğretmenlerine göre lise 1. sınıfta uyuşturucu kullanımının artmasının nedeni, çocuğun içinde bulunduğu dönemin boşluğu, yeni tanıştığı bir çevrede kendini ispatlamak istemesi, lise 1. sınıfta tekrara kalması, tam olarak olgunlaşmaması gösterilmektedir. Lise 3. ve 4. sınıfta (% 18) görülmesinin nedenleri ise çocuğun geçmişten getirdiği alışkanlıklarını devam ettirmesi ve geleceği adına ümitsizliğe düşmesi olarak ifade edilmiştir (Grafik 7)

Grafik 7. Sınıf Düzeylerine Göre Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Temaların Genel Toplam İçindeki Yüzde Oranları

Araştırmamıza katılan okul yönetici ve öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir.

M1 'Lise 1. sınıfta rastlıyoruz çünkü tam ergenlik dönemi ve önceden kazanmış oldukları alışkanlıklarda var'

M2 'Lise 1. sınıfta daha çok rastlıyoruz. Bunun nedenini ise çocuğun yaşı gereği daha olgunlaşmamasına bağlıyoruz'

M7 'Lise 4. sınıflarda daha fazla çünkü son sene okulu bitirdikten sonra gelecekte beklenenleri olmadığı için boşluğa düşüyorlar' Y6 *'Daha çok lise 1. sınıfta bu tür sorunlar yaşıyoruz, çünkü öğrenci karakteri henüz oturmamış oluyor, olgunlaşma aşamasında bu sorunları yaşamıyoruz.'*

Y7 'Daha çok bu tür vakalara lise 2. ve 3. sınıfta rastlıyoruz, çünkü çocuk ortama alışmaya başlıyor'

R1 'Genellikle lise 1. sınıfta görüyoruz, çünkü çok bilinçsizler kendilerini ispatlama çabası içerisindedir.'

R5 'Özellikle lise 4. sınıfta okuyan öğrenciler bu tür maddelere daha çok yönelmektedir, çünkü dersleri zayıf, üniversite ümitleri yok, disiplin suçları almışlar'.

MAKR 2008 araştırmasında madde kullananların % 75'inin 20 yaşından önce madde kullanmaya başladıkları ifade edilmiştir. 2008 yılında AMATEM'de yatan hastaların % 18'ini, 18 yaş altı gençler oluşturmaktadır. Hastaların % 95'i 15-18 yaş grubundadır. 2006 TUBİM Raporunda esrar ve ecstasye ilk kullanma yaşının 16-17 olduğu, genel olarak bakıldığında tüm maddeler için ilk kullanım yaşının 25'in altında olduğu belirtilmiştir. Bu durum, bu araştırmanın sonuçlarıyla da uyum göstermektedir. TUBİM 2012 raporuna göre 15-24 arası uyuşturucu kullanma oranı % 1,6'dır.

Öğrencilerin Cinsiyetine Göre Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Bulgular

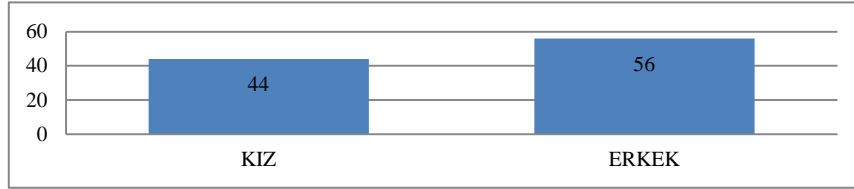
Cinsiyete göre uyuşturucu kullanımına ilişkin verilerin dağılımı (Tablo 8), kız ve erkek öğrencilere ilişkin yönetici ve rehber öğretmen görüşlerinin farklılaştığını göstermektedir. Okul yöneticileri, erkek öğrencilerin daha çok uyuşturucu kullandığını söylerken (4 müdür, 2 müdür

yardımcısı), rehber öğretmenler kız öğrencilerde (4 rehber öğretmen) daha çok rastlandığını ifade etmektedir.

Tablo 8. Öğrenci Cinsiyetine Göre Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Kız	Erkek	Toplam
M	2	4	
Y	1	2	
R	4	2	
TOPLAM	7	9	16

Grafik 8'e göre kız öğrenciler uyuşturucu kullanan öğrencilerin % 44'ünü, erkek öğrenciler ise % 56'sını teşkil etmektedir.

Grafik 8. Öğrenci Cinsiyetine Göre Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Temaların Genel Toplam İçindeki Yüzde Oranları

Okul idarecileri ve rehber öğretmenlerinden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

M3“Kız öğrencilerde daha fazla rastlıyoruz”,

M9“Erkek öğrencilerin sayısının daha fazla olduğunu söyleyebilirim.”

Y5“Bizim velilerimiz çok tutucu kızlarını en ufak bir olayda okuldan alma yoluna gidiyorlar, bu yüzden kız öğrencilerin bu tür olaylara karışması çok zor ama erkeklerde durum biraz farklı, ailelerini çok önemsemiyorlar bu yüzden de erkek öğrencilerde daha fazla”

Y9“Daha çok kızlarda karşılaşıyoruz”

R4“Kız öğrenciler bu tür olaylarda daha çok satış amaçlı kullanıldığı için kız öğrencilerde daha fazla rastlıyoruz”

TUBİM'İN 2008 yılı raporunda yüz yüze görüşme tekniği ile yapılan araştırmaya göre madde kullanıcılarının % 3'ünü kadınlar, % 97 sini ise erkekler oluşturmaktadır. 2007 ESPAD anketine göre erkeklerin % 23'ü, kızların % 17'si yaşamları boyunca en az bir kez yasa dışı uyuşturucu denemiştir. Bu sonuç araştırma sonucuyla uyusmaktadır. 2003 yılında KOM tarafından yakalanan 7,934 kişinin cinsiyete göre dağılımı ise şöyledir: 2 kız, 683 erkek olmak üzere toplam 685 çözücü bağımlısı. 17 kız, 1355 erkek olmak üzere toplam 1372 yapııştırıcı bağımlısı. 12 kız, 328 erkek olmak üzere toplam 340 uyuşturucu bağımlısı. 40 kız, 548 erkek olmak üzere toplam 588 hap bağımlısı bulunmaktadır.

Uyuşturucu madde kullanımının önlenmesinde önerilere ilişkin bulgular

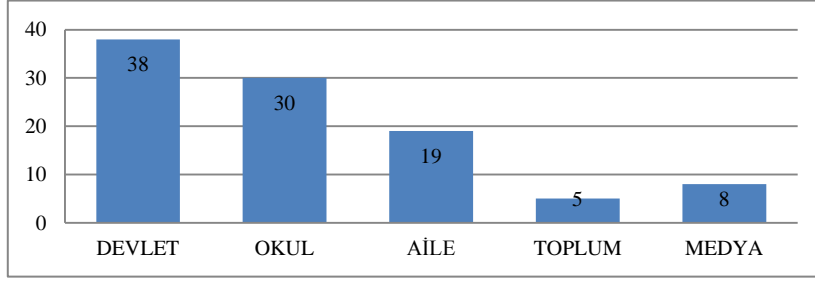
Tablo 9. Uyuşturucu Kullanımının Önlenmesine Yönelik Verilerin Dağılımı

	M	Y	R	Toplam	
DEVLET	Devlet Politikası	4	3	3	10
	Cezaların artırılması	5	4	8	17
	İş olanaklarının artırılması	1	0	0	1
	Sebeplerin araştırılması	0	2	2	4
	Ticaretinin engellenmesi	0	0	3	3
	Toplam	10	9	16	35
OKUL	Sosyal Faaliyetlere Yönlendirme	4	4	7	15
	Okul-çevre Bütünleşmesi	2	0	0	2
	Zararları konusunda bilgilendirme	3	3	4	10
	Toplam	9	7	11	27
AİLE	Aile eğitimi	3	5	0	8
	Aile ziyareti	2	4	1	7
	Aile iletişimi	0	0	2	2
	Toplam	5	9	3	17
TOPLUM	Manevi Değerler	3	1	0	4
	STK	1	0	0	1
	Toplum	4	1	0	5
BASIN	Medya Yayınları	3	3	1	7

Tablo 9'a göre okul müdürleri, müdür yardımcıları ve rehber öğretmenler, uyuşturucuyu önlemede en büyük görevin devlete düştüğünü ifade etmişlerdir. 5 müdür, 4 müdür yardımcısı ve 8 rehber öğretmen devletin uyuşturucuyu üretenlere, satışı yapanlara ve kullananlara ağır cezalar getirmesi gerektiğinden bahsetmişlerdir. 4 müdür, 3 müdür yardımcısı ve 3 rehber öğretmen uyuşturucu ile mücadelenin bir devlet politikası haline getirilip devletin bütün birimlerinin bu konunun çözümü adına üzerlerine düşen görevi yapmaları gerektiğini söylemişlerdir.

Eğitimcilerin uyuşturucu konusunun önlenmesine yönelik devletten sonra okullara ve ailelerle de önemli görevlerin düştüğünü ifade etmişlerdir. 9 müdür, 7 müdür yardımcısı ve 11 rehber öğretmen okulların; 5 müdür, 9 müdür yardımcısı ve 3 rehber öğretmen ailelerin bu konuda aktif rol oynaması gerektiğini söylemişlerdir. Eğitimcilere göre okullara düşen en büyük görev, öğrencileri bu zararlı alışkanlıklardan korumak için sosyal faaliyetlere yönlendirmek ve zararları konusunda öğrencileri bilgilendirmektir.

Turkish Studies

Grafik 9. Uyuşturucu Kullanımının Önlenmesine Yönelik Temaların Genel Toplam İçindeki Yüzde Oranları

Grafik 9'a göre genel olarak eğitimciler % 38 oranında bu işin devlet tarafından önlenebileceğini ve devletten uyuşturucu kullanımı ve satıcılığı yapanların cezalarını arttırmak, uyuşturucu ile mücadeleyi bir devlet politikası haline getirmek ve iş imkanlarını artırıp gençlerin maddi kaygılar nedeniyle uyuşturucu batağına düşmesini engellemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Eğitimciler uyuşturucu ile mücadelede ikinci görevi eğitim kurumlarına (% 30) vermişlerdir. Eğitim kurumlarının çocukları sosyal faaliyetlere yönlendirmesi gerektiğini ve öğrencileri uyuşturucu maddelerin zararları konusunda eğitmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Eğitimciler aileye uyuşturucu ile mücadelede üçüncü sırada (% 19) yer verirken, dördüncü sırada medya kuruluşlarına (% 8), beşinci sırada da topluma yer vermişlerdir (% 5).

Okul müdürlerinden bazılarının görüşleri aşağıda yer almaktadır:

M1 "Bu konu devlet politikası haline getirilmeli, cezalar caydırıcı olacak şekilde düzenlenmeli, okulun fiziki yapısı çocukların sürekli vakit geçireceği şekilde spor faaliyetlerine ve diğer aktivitelere uygun olmalı."

M7 "Bu iş eğitimle çözülebilir bunun içinde çocukların ve ailelerin bu maddelerin zararları hakkında eğitilmeleri gerekiyor. Manevi değerlerine bağlı bireylerin yetiştirilmesi lazım böyle çocukların temelleri sağlam oluyor, adımlarını sağlam ve kendinden emin bir şekilde atıyorlar."

M9 "Bu insanlara iş imkanları sağlanması lazım, çocuğu kazanmak lazım, aileleri eğitmek lazım, eğitildikleri zaman olumlu davranış gösteriyorlar, meydanında tabi ki yaptığı yayınlarla bu çalışmalara destek vermesi gerekiyor. Bu insanlara anlattığınız zaman anlıyorlar."

Müdür yardımcılarının bazılarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

Y1 "Eğitim kurumlarının görevi ceza değildir. Verdiğimiz ceza kişiyi daha fazla suça yönlendirir. Bu olayın sebeplerine yoğunlaşmalı, çocuklar yeteneklerine göre mesleklerine yönlendirilmeli"

Y4 "Manevi değerlerine bağlı insanlar yetiştirmek lazım, bu konuda insanlar eğitilmeli, medya da yaptığı yayınlarla bu işin kötü olduğunu vurgulamalı."

Y9 "Bu insanların cezalandırılması lazım, nasihatle bu iş olmuyor. Okulların fiziki yapılarını geliştirmek lazım, okulun fiziki yapısı çocuğun bütün vaktini okulda geçirecek şekilde yapılması lazım."

Araştırmamıza katılan rehber öğretmenlerimizden bazılarının ifadeleri şöyledir:

R2 “İlkönce bu olayın nedenleri araştırılmalı ki ona göre tedavi yöntemi geliştirilebilsin. Aile ile iletişim halinde bulunmak bu safhada çok önemli. Sosyal ve kültürel faaliyetlere çocuklar yönlendirilmeli, cezalar caydırıcı olmalı”

R6 “Kullanıcı açısından ceza çözüm değildir. Bu maddeleri üretilen ticaretini yapanların sorgulanması lazım”

R8 “Öğrenciler sosyal faaliyetlere yönlendirilmeli, cezalar caydırıcı hale gelmeli bu noktada seminerler verilerek kişiler eğitilmeli, tanıtırken sunum şekline çok dikkat edilmeli”

Sonuç ve Öneriler

Uyuşturucu kullanımı ne yazık ki eğitim sistemimizin önemli bir sorunu ve gerçeğidir. Bu sorunu yok saymak yerine, varlığını kabul edip, bu sorunun nedenlerini çeşitli açılardan araştırmak ve çözüm yolları geliştirmek gerekmektedir. Araştırmamıza katılan okul yöneticileri ve rehber öğretmenleri uyuşturucu kullanımının sebeplerini daha çok aile faktörüne (% 47) bağlamaktadır. Aile ilgisizliği, ailedeki problemler ve ailedeki bölünmüşlük yüzünden çocukların uyuşturucu maddelere yöneldiği ifade edilmektedir. Çocuğun kişiliğinin temel taşları okul öncesi dönemde, ailede gelişmektedir. Dolayısıyla, okulda aldığı eğitim yanında, çocuğun aile ortamında geçirdiği yaşantısı da onun davranışlarının üzerinde oldukça etkilidir. Madde bağımlılığı bir sebep değil, birçok olumsuz durumun bir sonucu olarak görülmektedir. Aile üyeleriyle olan ilişkilerde yaşanan şiddet, çatışma, duyarsızlık, ilgisizlik gibi birçok olumsuz durum çocuğun duygusal açıdan çöküntü yaşamasına ve aileden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu durumdaki çocuklar kolaylıkla uyuşturucu da dahil, birçok olumsuz eylem içine girebilmektedir (Ekşi, 1982)

Koçak (2007), madde bağımlılığı olarak görülen buz dağının dibini, temelde eğitimsizlik ya da yanlış yetiştirme biçimlerinin oluşturduğunu belirterek, sadece okullarda verilen örgün eğitim değil, bireyin doğduğu günden itibaren özellikle kişiliğinin oluştuğu yaşlar ve sonrasında kadar ailesinden alacağı eğitim, kültür, ufuk ve hedeflerin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Anne babalar madde kullanan çocuklarda meydana gelen davranış değişikliği ve fiziki değişiklikler konusunda bilgi sahibi değildirlir. Birçok aile çocuğunun madde bağımlılığını çok geç fark etmektedir (Kılıçarslan, 2009).

Araştırmamıza katılan denekler, uyuşturucu kullanan çocukların ailelerini genellikle fakir ve eğitimsiz olarak tanımlamışlardır. Ekonomik sıkıntılar yüzünden geçim derdine düşen aileler çocuklarına vakit ayırmakta zorlanabilmektedir. Elazığ’da uyuşturucu kullanan çocukların daha çok göçle gelen ailelerden olduğuna vurgu yapılmıştır. Türkiye’de özellikle kentlere daha fazla nüfusun göç etmesiyle işsizlik, gecekondu gibi sorunların yanı sıra, yeni bir kültürle karşılaşmanın yarattığı sarsıntılar, iç çatışmalar, bunalımlar ve bağımlılıklar gibi birey ve toplulukları derinden etkileyen sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Bunlar kente göç edenleri, özellikle gençleri içlerine kapanmaya ve ya tam tersine radikal örgütlenmelere, bağımlılığa, yasa dışı işlere ve suça yöneltmektedir (Demir, 1996). Bu aileler çocuklarına güven duymayan, iletişim kurmakta zorlanan ve şiddeti terbiye etmede en etkili yol olarak gören kişiler olarak tanımlanmıştır.

Araştırmamızda, okul yöneticisi ve öğretmenlerin çoğunluğu ailelerle iletişime geçmekte bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bununla beraber, okullarda yaşanan vaka sayısına verilen cevaplar oldukça dikkat çekicidir. Okul müdürlerinin verdiği sayı ile rehber öğretmenlerin verdiği sayı arasında fark olduğu görülmektedir. Okul müdürleri vaka sayısının 35 olduğunu söylerken, rehber öğretmenler 88 demiştir. Bu durumda okul yöneticilerinin, okullarının adı çıkmasın diye bu gibi durumları daha çok saklama yoluna gittikleri sanılmaktadır.

Turkish Studies

Okul yöneticisi ve öğretmenler öğrencilerin uyuşturucu kullanma sebeplerini sıralarken ikinci sırada arkadaş etkisinden (% 26) bahsetmişlerdir. Klinik araştırmalara göre madde bağımlısı çocuklar kendilerini madde kullanımına teşvik eden arkadaşlarına hayır diyebilme konusunda güçlük çekmektedir. Ergenlik ve genç yetişkinlik çağında olan çocukların büyük çoğunluğu vaktini kendi yaş grubundan olan kişilerle geçirmek istemektedir. Bu da kişi üzerindeki arkadaş etkisini arttırmaktadır. Çevreyi ve karşı cinsi etkileme ve kendini ispatlama çabasının yanında, hormonlardaki artış da gencin heyecanını karşılama ve arayış içinde olmasına yol açar ve anlık zevkler ön plana çıkar. Merak ve eğlence nedenlerinin uyuşturucu maddeye başlama açısından önemli faktörler oluşturduğu, uyuşturucuyla tanışmanın daha çok arkadaş grupları vasıtasıyla gerçekleştiği görülmektedir (Akpınar, 2003).

Uyuşturucu kullanmaya başlama nedenlerinden bir diğeri kişisel nedenlerden kendini çevreye ispatlama çabasıdır (% 10). Gençlik, değişim ve toplumda yer edinme dönemidir. Bu dönemde kimlik gelişimi gerçekleşmekte, toplumsal roller belirginleşmektedir. Bunlarla ilgili yaşanan zorluklar güçsüzlük, yabancılaşma ve isyan duyguları doğurur. Diğer yandan, grup içinde reddedilme korkusu ile genç, grup normlarına uymaya çalışır. Sigara, alkol ya da herhangi bir uyuşturucu o grup içinde norm olmuşsa, genç kendini ispatlama gayretiyle bu normlara uymaya çalışır (Yargıcı, 2011).

Öğrenci üzerinde etkisi olduğu düşünülen diğer etkenler ise medya yayınları (% 8) ve çevredir (% 4). Bu araştırmada, lise öğrencilerinin uyuşturucu maddeyi nasıl veya nereden temin ettiğine yönelik genel toplam temelinde yüzde değerlerine bakıldığında, öğrencilerin uyuşturucu maddeleri % 47 oranında sokaktan, ve % 29 oranında okul içinden % 24 oranında kafelerden temin ettikleri görülmektedir.

Ergenlikte cinsel gelişimle birlikte görülen değişim, duygusal değişikliği de beraberinde getirir. Genç birey kim olduğunu ve kim olmak istediğini, inançlarını araştırır ve çevreden çabuk etkilenir (Mackenzie, 2000). Televizyon yayınları karşısında en hassas ve etkiye en açık grubu oluşturan çocuk ve gençler ekranda izlediklerini büyük oranda içselleştirirler. Televizyon kahramanları ve toplumda fark edilen kişiler bu hedef kitlenin en belirgin özdeşim nesnelere sahiptirler. Bağımlılık yapıcı madde kullanım riski yüksek olan okul çağındaki çocukların dizi film izleme oranının ise % 70 olduğu tespit edilmiştir (Yardımcı vd., 2007). Günümüzün gençliği kendisini televizyon karakterleriyle çok fazla özdeşleştirmekte ve onlar gibi giyinip onlar gibi davranmaktadır. Dolayısıyla, örnek aldığı karakterde bulunan olumsuz bir davranış doğrudan çocuklara yansımaktadır. Özcan Köknel (ZAMAN, 2010), “İnsanları en kolay elde edenlerden biri müzik ritimleridir. Bu ritimler ve şarkılardaki sözlerle gençler uyuşturucu kullanımına yönlendirmektedir. Metal müziklerinin gençlerin uyuşturucu kullanımını artırdığını yaptığımız araştırmalarla tespit ettik. Yine arabesk müziğin de uyuşturucu kullanımına etki ettiğini belirledik. Arabesk müziği dinlemenin esrar kullanımını artırdığına dair yapılmış araştırmalar mevcut. O müziği dinleyen gençler, şarkının sözlerini daha candan hissetmek için uyuşturucu kullandıklarını söylüyorlar” demektedir.

Madde bağımlılığı bireyin yaşamında eğitim, iş, sosyal destek sistemlerinin kaybedilmesi gibi pek çok alanda kayıplar yaşanmasına neden olan bir sorundur. Özellikle çocuk ve genç için önemli bir kayıp olan eğitim olanaklarını kaybetmesi, gencin topluma yeniden entegrasyonunda önemli zorluklar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu gençler bağımlılık tedavisi sonrası topluma dönüş aşamasında çoğu kez eğitimleri yarım kaldığı ve diplomaları olmadığı için sahip oldukları potansiyellerinin daha altındaki marjinal işlerde çalışmaktadırlar. Pek çok kez potansiyellerini azami şekilde kullanmaları için tekrar eğitim görme fırsatını ya hiç bulamamakta ya da akranları çoktan bu eğitimlerini tamamladıkları ve çok daha iyi iş imkanlarına sahip oldukları için tekrar

fırsat bulsalar da eğitimlerini devam ettirmeye cesaret edememekte ya da istekli olmamaktadırlar. Madde bağımlısı olan gençlerin tekrar topluma entegrasyonunda eğitim çok önemli görülmektedir (EMCDDA, 2009).

Okullarda en çok ecstasy (% 35) ve esrar (% 47) kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Sanayinin giderek geliştiği dünyada uyuşturucu kullanımının türü de değişmiştir, artık sentetik haplar kullanılan uyuşturucu maddeler içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Herkesin bir şekilde tablet kullanımını doğal karşılması, kullanım kolaylığı, temin ve gizleme kolaylığı, sosyal ve kültürel etkileşimler, tabletlerin şekil ve renk olarak özendirici görünüm taşıması ve kişinin yaşamak istediği grupla yaşantısını özdeşleştirme isteği ön plâna çıkması kişilerin ecstasy kullanma nedenleri arasındadır. Öğrencilerin maddeyi temin ettikleri yerlerin başında ise sokak satıcıları (% 47) gelmektedir. Onu internet kafeler (% 24) ve okul içindeki arkadaşları (% 29) takip etmektedir. Okul müdürleri bu tür maddelerin daha çok okul içerisinde kendi öğrencilerinden elde ettiğini ifade ederken, müdür yardımcıları ve rehber öğretmenler ara sokak satıcılarında elde edildiğini düşünmektedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü satışların önüne geçmek için sokak timleri kurmuştur. Sokak timleri, okul yöneticileriyle de işbirliği içerisinde, öğrencilerin yakın temasta buldukları okul çevresinde ve öğrencileri uyuşturucu kullanımına teşvik etme arzusundaki uyuşturucu tacirlerinin faaliyetlerini sürdürdüğü değerlendirilen kafeterya türü yerlerde ve seyyar satıcılar üzerinde çalışmalarına devam etmektedir (Akpınar, 2003).

Alan yazın bilgisi, Türkiye’de çocukların uyuşturucuyu en çok ailelerinden temin ettiklerini göstermektedir. Ancak Elazığ ilinde böyle bir izlenimin bulunmadığı görülmüştür. Madde kullanımının en çok lise 1 (% 64) ve lise 4. (% 18) sınıflarında yaygın olarak kullanıldığı ifade edilmiştir. Madde kullanımının cinsiyete göre dağılım oranlarının ise birbirine çok yaklaştığı görülmüştür. Madde kullanımının cinsiyete göre dağılımı Türkiye ortalamaları ile paralellik göstermektedir. Okul yöneticileri erkeklerin oranının fazla olduğunu ifade ederken, rehber öğretmenler kızların daha fazla kullandığını söylemektedir.

Uyuşturucu kullanımının sebepleri arasında aile ilk sırada yer alırken, okul yöneticileri bu olayın çözümünde aileyi (% 19) üçüncü sırada görmektedir. İlk sırada bu işin devlet politikası haline getirilip bütün kurumların işbirliği içerisinde çalışılarak çözülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Araştırmamızın yukarıda özetlenen sonuçları eşliğinde aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Eğitim kurumları, ilan edilen resmi öğretim programı yanında, öğrencilerin ruhsal, zihinsel ve fiziksel sağlığını da temin etme ve geliştirme yönünde arka plandaki eğitim programlarının (hidden curriculum) geliştirilmesine ve uygulanmasına önem vermelidirler.

Okulların fiziki ve eğitimsel koşulları öğrencilere göre düzenlenmeli, öğrenci ders dışındaki zamanının büyük kısmını çeşitli sosyal, kültürel ve bilimsel etkinlikler aracılığı ile okulda geçirebilmelidir.

Okul ve çevre ilişkileri geliştirilmeli, okul içi ve okul çevresinin güvenliği ve sağlığı, ilgili kurumların desteğiyle sağlanmalıdır. Bu araştırmada, öğrencilerin uyuşturucu maddeyi okul çevresi yanında, okul içinden de temin ettikleri görülmüştür. Okul içinde risk grupları belirlenmeli, tehlike oluşturan ve tehlike altındaki öğrenciler sıkı bir şekilde izlenmeli ve gerekli bilgilendirme, rehberlik ve destek sağlanarak önlemler alınmalıdır. Okul dışında öğrencilerle etkileşim içinde bulunan kişi veya birimler belirlenmeli, bunların olumlu veya olumsuz etkileri saptanmalıdır. Olumsuz etkiler oluşturan kişi veya birimlere karşı caydırıcı tedbirler geliştirilmelidir.

Turkish Studies

Gençler geleceğine ilişkin ümitsizlik içine düşmekte, herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanlar çoğu zaman iş imkanı bulamamakta, bulanlar ise genellikle sevmedikleri meslekleri yapmak zorunda kalmaktadır. Okul öncesi yaşlardan itibaren, öğrencilerin yetenekleri geliştirecekleri yaratıcı ve uygulamalı ders programlarına sürekli ağırlık verilmeli ve yetenekler çerçevesinde kişilerin meslek seçme ve iş yapma olanakları geliştirilebilmelidir.

Okul içinde okul yönetimi, öğretmenler ve rehberlik uzmanları işbirliği içinde çalışmalı, sorunlar tespit edilmeli ve bu sorunların çözümünde etkili kararlar ortaklaşa geliştirilebilmelidir.

Okullarda öğrenciyi ve ailesini tanımaya yönelik rehberlik çalışmalarına ağırlık verilmeli, sorunlu ailelerin öğrencinin üzerinde oluşturacağı olumsuz etkilerin yok edilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır.

Okul ve aile işbirliği geliştirilmelidir. Bu kapsamda, aileler, uyuşturucu kullanımı konusunda bilgilendirilmeli, ve öğrencilere olduğu kadar, ailelere de etkili rehberlik yapılabilir.

Okullarda değerler eğitime ağırlık verilmeli, öğrenci kendisinde her türlü kötü alışkanlığı “hayır” diyebileceği manevi gücü bulabilmelidir.

Tüm bunlara rağmen okullar, madde bağımlılığı gibi bireyi ve toplumu olumsuz etkileyen kötü alışkanlıklarla mücadelede bir başlarına yeterince etkili olamazlar. Uyuşturucu kullanımı konusunda etkili teşhis, izleme ve rehabilitasyon etkinlikleri gerçekleştirilebilmesi için, okullar valilik, belediye, sağlık kuruluşları, güvenlik kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, medya kuruluşları gibi birçok kurum ve kuruluşla işbirlikleri oluşturulmalı, ailelere ve öğrencilere yönelik etkili eğitim programları geliştirilmeli, önleyici tedbirler alınmalıdır.

Fakir ve sorunlu ailelerle yakın temas oluşturulmalı, bu ailelerin çocuklarına burslar verilmeli veya yatılı okullarda eğitim görmesine öncelik verilmelidir.

Aileler çocuklarıyla olan ilişkilerinde güven ortamı oluşturmalı, onları anlamaya çalışmalı, sorunlarının üstesinden gelmede onlara destek olabilmelidirler. Öğrenci üzerindeki arkadaş etkisi göz önünde bulundurularak, aileler öğrencilerin okul içi ve okul dışındaki arkadaşlarını tanımalı, arkadaşların olumsuz etkileri hakkında öğrencileri bilgilendirmede ve gerekli önlemleri almada okullardan ve diğer ilgili kuruluşlardan yardım ve destek almalıdırlar.

Uyuşturucu kullanımını önlemek ve uyuşturucuyla mücadele edebilmek bir devlet politikası haline getirilmelidir. Özellikle çok sayıda çocuğun ve gencin bir arada eğitim aldığı okullar bu bakımdan dikkat edilmesi gereken ilk yerler olmalıdır. Uyuşturucu temin edenler ve satanlara karşı cezalar ağırlaştırılmalı, caydırıcı tedbirler alınmalıdır. Okullardaki madde bağımlılığını önleme ve bu sorunla başa çıkma konusunda, yasal düzenlemeler yapılmalı, maddi ve manevi açıdan devlet desteği sunulmalıdır. Bu konudaki projeler teşvik edilmeli, gençlerin projeler içinde yer almaları sağlanmalıdır. Maddi durumu iyi olmayan aile bireylerine iş bulma olanakları sağlanmalı, sosyal yardımlaşma olanakları artırılmalıdır.

Medyadaki özendirici etkiler denetlenmeli, madde bağımlılığının kötü sonuçları geniş kitlelere duyurulmalı, bu konuda bilinç oluşturulmalıdır.

Sivil toplum örgütleri, medya, okullar ve diğer kuruluşlarla işbirliğinde içinde uyuşturucu madde kullanımına karşı savaş açılmalı, uzun dönemli önleyici planlar ve programlar geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, H. (2003), Dikkat! Uyuşturucuya Başlama Yaşı Düştü, Tempo Gazetesi, Erişim Tarihi 19 Mart 2010
http://www.turkcebilgi.com/kose_yazisi_17853_hakan-akpinar-dikkat-uyusturucuya-baslama-yasi-dust.html
- AMATEM (2008), AMATEM Bağımlılık İstatistikleri, Erişim Tarihi 5 Mart 2012
<http://www.amatem.org/amatem-bagimlilik-istatistikleri>
- BALSEVEN, A., ÖZDEMİR, Ç., TUĞ, A., HANCI, İ. H. & YILDIRIM, B. D. (2002), Madde Kullanımı, Bağımlılıktan Korunma ve Medya, sted 2002, cilt 11, sayı 3, syf 92, Erişim Tarihi 12 Kasım 2012
<http://www.ttb.org.tr/STED/sted0302/madde.pdf>
- CTEGM (2008) , Adalet Bakanlığı 2008 Yılı Raporu, Ankara, Erişim Tarihi 20 Mart 2010
<http://www.cte.adalet.gov.tr/kaynaklar/yayinlar/uyusturucu.pdf>
- DEMİR, G. (1996), Göç Nedenleri ve Göçenlerin Beklentilerindeki Gerçekleşme Durumu: Bolu İli Kıbrısçık İlçesi Örneği, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Mersin
- EKŞİ, A. (1982), Gençlerimiz ve Sorunları, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları
- EMCDDA (2009), Avrupa'daki Uyuşturucu Sorununun Durumu, Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığını İzleme Merkezi 2009 Yıllık Raporu, Lizbon, Erişim Tarihi 19 Nisan 2011
http://www.tubim.gov.tr/Dosyalar/Raporlar/2009_tubim_rapor.pdf
- ESPAD (2007), Substance Use Among Students in 35 European Countries, Stockholm, Retrieved January 8, 2012
http://www.espad.org/documents/Espad/ESPAD_reports/2007/The_2007_ESPAD_Report-FULL_091006.pdf
- ESEN, M. & GÖL, Y. N. (2008), Tedavi Talep Göstergeleri, 2008 TUBİM Raporu, Erişim Tarihi 11 Mart 2012
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=128&KKey=263>
- KARAKILINÇ, H. (1999), Antalya Kent Merkezindeki Liselerin Son Sınıflarında Okuyan Öğrencilerin Psikoaktif Madde Kullanım Durumu. Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi, İstanbul, syf.30.
- KILIÇARSLAN, F. (2009), Çocuk ve Gençlerde Uyuşturucu Kullanımı: Sebepler, Belirtiler, Tedavi, Erişim Tarihi 14 Mart 2010
http://www.tavsiyeediyorum.com/makale_3395.htm
- KILIÇ, K. M., PEKER, A. P. & ÇULHALIK, M. (2009), Türkiye'de Uyuşturucu Suçu, Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Araştırma Merkezi Raporu, syf. 1-2
- KOÇAK, N. (2007), Madde Bağımlılığına Sosyal Yaklaşımlar, Türkiye Uyuşturucu Bağımlılığı Merkezi 2007 Raporu
- KOM (2003), Uyuşturucu ve Kimyasal Maddeler, Ankara, Erişim Tarihi 1 Ocak 2011

- <http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=115>
KOM (2009), Narkotik Suçlar, Ankara, Erişim Tarihi 26 Kasım 2010
- <http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=453>
KOM (2010), Narkotik Suçlara Genel Bakış, Ankara, syf.40-41 Erişim Tarihi 19 Nisan 2011,
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=61&KKey=738>
- KOM (2011), Narkotik Suçlarla Mücadele Çalışmaları: Uyuşturucu Arzıyla Mücadele Stratejisi, Ankara, syf 69, Erişim Tarihi 17 Ocak 2012
http://www.kom.gov.tr/Tr/Dosyalar/Dosyalar/2011_Raporu.pdf
- MAKR (2008), Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemler, Ankara, 2008 Meclis Araştırma Raporu, sayı 323, syf.7-13
- MACKENZİE, Robert J (2000), Çocuğuna Sınır Koyma, (Çev. Dr. Hande Gürer), Ankara: HYB Yayıncılık, s. 207
- MEB (1995), WHO: Lise Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Maddelerle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışların Belirlenmesi Projesi Bakanlık Raporu.
- MUGEV (1997), Lise Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Maddelerle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranışların Belirlenmesi Anketi, Muğla
- ÖGEL, K. & TAMAR, D. (1996), Uyuşturucu Maddeler ve Öğrenci Anketi Bulguları, İstanbul: AMATEM- Özel Okullar Derneği Yayını, syf. 12-23.
- ÖGEL, K., TAMAR, D. & EVREN, C (2001), Türkiye’de 15 İlde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımının Yaygınlığı, Türk Psikiyatri Dergisi, 12, syf.47-52.
- ÖGEL, K., ÇORAPÇIOĞLU, A. & SIR, A. (2004), Türkiye’de Dokuz İlde İlk ve Lise Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı, Türk Psikiyatri Dergisi, 15, syf.8.
- ÖGEL, K. (2005), Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi, Türkiye Klinikleri J İnt Med Sci, 1 (47), syf.61-64
- ÖZER, Ö. A. (1991), Lisede Örgencilerin Psikoaktif Madde Kullanımına Yaklaşımı ve Demografik Özellikler, Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, syf.18-34.
- TUBİM (2006), Yeni Gelişmeler, Trendler, Seçilmiş Konular, Erişim Tarihi 11 Şubat 2011
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=128&KKey=260>
- TUBİM (2007), Madde Kullanım Yaygınlığı, Erişim Tarihi 20 Ocak 2011
<http://www.kom.gov.tr/Tr/KonuDetay.asp?BKey=128&KKey=262>
- TUBİM (2008), Türkiye’de Uyuşturucu Kullanımı, syf. 7-22, Erişim Tarihi 7 Ocak 2011,
http://www.tubim.gov.tr/Dosyalar/istatistik/genel_nufus.pdf
- TUBİM (2010), Madde Kullanım Yaygınlığı, syf.17-21, Erişim Tarihi 15 Ocak 2013,
<http://www.kom.gov.tr/Tr/HaberDetay.asp?HKey=220>

- TUBİM (2012), Madde Kullanım Yaygınlığı, syf.151-154, Erişim Tarihi 15 Ocak 2013,
<http://www.kom.gov.tr/Tr/HaberDetay.asp?HKey=220>
- ULUĞ, B. (1997), Madde Kullanımı ile İlişkili Bozukluklar, Ankara, Psikiyatri Temel Kitabı,
Cilt:1, syf 299-320
- UNODC (2005), World Drug Report, United Nations Office on Drugs and Crime, Retrieved May,
2010
http://www.unodc.org/pdf/WDR_2005/volume_1_web.pdf
- UNODC (2009), World Drug Report, United Nations Office on Drugs and Crime, Retrieved May
10, 2011
http://www.unodc.org/documents/wdr/WDR_2009/WDR2009_eng_web.pdf
- ÜNLÜ, A. & EVCİN, U. (2010), Genç Nüfustaki Madde Kullanım Yaygınlığı: Ülke Genelindeki
Araştırmalar, Türkiye Uyuşturucu Raporu 2010, syf.20, Erişim Tarihi 1 Şubat 2013
<http://www.yesilay.org.tr/wp-content/uploads/Raporlar/TUBIM/turkiyeuyusturucuraporu2010.pdf>
- ÜNÜVAR, N. (2009), Madde Kullanımı ve Bağımlılığı ile Kaçakçılığının Önlenmesi Alanlarında
Tespit Edilen Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Ankara: Meclis Araştırma Komisyonu Rapor
Özeti, syf.3, Erişim Tarihi 1 Ocak 2013
http://www.yesilay.org.tr/wp-content/uploads/Dokumanlar/madde_kullanimi_ve_bagimlilik.pdf
- YARDIMCI, N., EMİRHAN, A., PINARCI, M., AYHAN, D. & BUDAK, T. (2007), Madde ve
Madde Kullanımında Görsel ve İşitsel Medyanın Rolü, Ankara, Etik Kitapçık, RTÜK-
EGM Ortak Yayını
- YARGIÇ, İ. (2011), Uyuşturucu ve Gençlik, Erişim Tarihi 13 Ocak 2013
<http://www.doktorsitesi.com/makale/genclerde-bagimlilik-/5917>
- YAZMAN, Ü. (1995), Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının
Türkiye-İstanbul Örneği İle İncelenmesi, Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir
Hastalıkları Hastanesi, syf. 16
- ZAMAN (2010), Uyuşturucuya Teşvik Eden Yayınlar ve Müzikler Var, Erişim Tarihi 8 Ocak 2011
<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=939878&title=uyusturucuya-tesvik-eden-yayinlar-ve-muzikler-var>